

ETHIEKKRANT

Een uitgave van Studiekring Vrij Onderzoek in samenwerking met UPV en De Moeial, in bijlage bij De Moeial

Avonddebat : Politiek-Ethische problemen in de 21e eeuw

Moderator : De Heer T. Van Loon

De heer P. Vankrunkelsven (VU)
De heer L. Tobback (SP)
De heer K. De Gucht (VLD)
De heer H. Vandenberghe (CVP)
De heer J. Geysels (AGALEV) kon wegens omstandigheden niet aanwezig zijn.

Inleiding van de Moderator : Het doel van deze reeks lezingen en debatten is het ontwikkelen van een fundamenteel normbegrip in een breder politiek en maatschappelijk kader. Om dit normbegrip te toetsen aan de eigen ideeën zijn mensen uitgenodigd van de verschillende politieke partijen. Elke spreker krijgt vijf minuten om in een eerste ronde een beknopte samenvatting te geven van zijn visie op de ethische problemen van de 21e eeuw.

Van Krunckelsven:

Kijkend vanuit zijn standpunt als arts ziet hij grote bioethische problemen in de nabije toekomst. Twee voorbeelden hiervan zijn het euthanasiedebat en de bepaling van de genetische eigenschappen van mensen. Over het onderwerp euthanasie heerst momenteel een grote frustratie binnen het artsencorps en hun patiënten, wegens gebrek aan duidelijkheid.

Ander ethische kwesties zijn de wapenning, die momenteel een overgang maakt van klassieke oorlogvoering en high-tech oorlog. In de vermindering van de massavernietigingswapens kan een klein land als België een voortrekkersrol spelen.

Onze democratie dient hervormd te worden, de mensen rechtstreeks betrokken bij de besluitvorming. De enorme informatie-explosie heeft implicaties naar de politieke besluitvorming.

De Gucht:

Binnen de VLD wordt gepleit voor een veel persoonlijker benadering van de ethiek, waarbij vooral het contrast met de CVP, die blijft bij een maatschappelijke ethiek, groot is. De politiek heeft nooit zoveel kritiek gekregen als nu, terwijl de vorige generaties politici zich veel minder ethisch gedroegen dan de huidige.

Ook de bedrijfswereld neemt in de raden van bestuur mensen op die het maatschappelijk belang van het bedrijf centraal stellen.

Vandenberghe:

De fundamentele ethische vragen die de maatschappij zich stelt blijven dezelfde, enkel de maatschappelijke context verandert.

De politiek dient de mensen een bepaald kader aan te bieden, waarin ze kunnen leven. De politiek dient de moed te hebben inhoudelijke vragen onder ogen te nemen, zelfs die die geen onmiddellijk antwoord presenteren. Mensen hebben tegenwoordig vooral aandacht voor wat in hun onmiddellijke omgeving gebeurt, de grote politieke vragen van 20-30 jaar geleden spelen geen enkele rol meer. De opvatting binnen de CVP is dat men het niet enkel over leven mag hebben, maar ook over samenleven en dat het de plicht is van de politiek van dit samenleven te organiseren.

De fundamentele ethische vragen die steeds dezelfde blijven zijn: de rol van de persoon, de grenzen van de persoonlijke vrijheid, de begrenzing van de persoonlijke vrijheid en de mogelijkheid van de staat om op te treden.

Tobback:

Dhr. Tobback maakt een historische beschouwing, waarin hij twee homogene periodes ontwaart : De Romeinse tijd, waarin de consensus groot is, en volgens een stramen wordt geleefd dat bvb. slavernij als een vanzelfsprekendheid beschouwt en de donkere Middeleeuwen, die kenmerkend worden door het religieuze dogma, met een gemeenschappelijke moraal en gemeenschappelijke normen.

In de 19e eeuw ontstaat een tweespalt, als men het dogma in vraag gaat stellen. Deze vraagstelling wordt volgehouden omdat ze gestuurd wordt door het ontstaan van de parlementaire democratie, die de spanning van de overgang van dogma naar de individuele vrijheid opvangt in goede banen leidt.

Momenteel zijn er twee zorgwekkende ontwikkelingen, nl. de explosie van technisch-wetenschappelijke ontwikkelingen en het einde van een vorm van parlementaire, burgerlijke democratie die niet meer in staat is de nodige vrijheid aan de nodige doelmatigheid te koppelen (wetten zijn achterhaald nog voor ze afgewerkt zijn.) Er is een grote nood aan een maatschappelijke consensus die momenteel ontbreekt. De samenleving aanvaardt niet meer dat tegenover vrijheid verantwoordelijkheid staat, tegenover recht plicht.

In de tweede ronde wordt dieper ingegaan op de democratie en op de macht binnen die democratie.

Van Krunckelsven

Ons systeem van parlementaire democratie wordt uitgehold door

een klein groepje mensen, dat aan het begin van een legislatuur een regerakkoord in elkaar steekt, en dan enkel dit regerakkoord uitvoert en alles boycot wat niet in dit akkoord vermeld staat.

Dit is extra problematisch omdat in ons systeem de ideologieën, zo ze al bestaan, niet tot uiting komen. In Engeland heeft men een systeem waar twee grote groepen afwisselend aan de macht komen, en er een duidelijk en rechtstreeks verband is tussen het programma van de partij voor de verkiezingen en de werking van de regering na de verkiezingen.

De moderator vraagt Dhr. Vankrunkelsven om nog iets te zeggen over zijn eigen partij, en haar plaats.

De VU is uitdrukkelijk geen machtspartij, zij probeert haar programma door te drukken vanuit de democratie, door andere partijen te dwingen problemen in hun programma op te nemen. De VU heeft een aantal keer in de regering gezeten, doch dit is soms noodzakelijk om het programma te realiseren.

Hiern is de VU duidelijk anders dan bvb. de SP en de CVP, die omwille van de consensus hun standpunten zodanig misvormen dat er voor de burger geen duidelijk beeld meer rest.

De Gucht

De huidige politieke crisis wordt mee veroorzaakt door de ideologische vervaging van de laatste jaren (na de val van de Berlijnse muur) doch dit is slechts een korte termijnverschijnsel. Reeds nu is bvb. het standpunt van de VLD ten overstaan van oplossingen voor de werkloosheid duidelijk ideologisch verscheidend van dat van de SP.

Een stuk van de remedie is het uitvoeren van een aantal wijzigingen aan het functioneren van onze democratie. De burger moet rechtstreeks betrokken worden in de besluitvorming. Het bindend referendum, en het rechtstreeks verkiezen van burgemeesters en de eerste minister zijn hier voorbeelden van. Deze zijn niet zonder problemen, maar dit zou een acceptabel risico zijn in een poging onze democratie nieuwe adrenaline te geven.

Vandenberghe

Men mag niet vertrekken vanuit een dogmatisch begrip van de democratie, het is namelijk een open begrip en ieder land heeft zijn eigen democratie, met eigen kenmerken die te wijten zijn aan de samenstelling van de samenleving. Een multiculturele samenleving, met meerderheden en minderheden, zoals België, krijgt automatisch een ander systeem van besluitvorming dan een homogeen gebied. Het Britse model, met zijn binaire benadering, betekent een te grote verarming van de politiek.

Een polariserend model is geen goed idee voor een dichtbevolkt land als België, sterke polarisaties zijn alleen aanvaardbaar als je dichtste buur op 100 km woont. In dichtbevolkt gebied zullen de burgers naar een zekere rust streven. Het doel van de democratie is niet de permanente oorlogvoering, maar wel een goed begrepen compromis.

Het probleem met directe democratie is dat het volk soeverein is, het volk mag onverantwoord beslissen, want het dient geen verantwoording af te leggen. Met gedelegeerde besluitvorming bestaat er toch een sanctie wanneer er onverantwoord wordt opgetreden.

Het bindend referendum is in België op federaal niveau een praktische probleem. In dit land van bijzondere waarborgen voor de meerderheid, bijzondere meerderheden, ideologische minderheden, dubbele meerderheden in de besluitvorming en met een brekbare structuur is het geen haalbaar concept. In het enige nationale referendum in de Belgische geschiedenis, omtrent de koningskwestie, was het een minderheid, die in een bepaald landsgedeelte de meerderheid had, die feitelijk beslist heeft. Plaatselijke, provinciale of gewestelijke referenda zijn mogelijk, omdat daar bepaalde localiseerbare problemen vatbaar zijn voor uitspraak.

Tobback

Dhr. Tobback poneert eerst een paar doordenkertjes, die door anderen als one-liners zouden worden omschreven :

"De rechtstreekse verkiezing van de burgemeester of de rechtstreekse verkiezing van de eerste minister, dat is een verzwakking van de democratie"

"Het referendum was het favoriete wapen van De Gaulle"

Het referendum op gemeentelijk vlak is verdedigbaar, omdat daar geen meerderheid kan gevormd worden die een schepencollege kan doen vallen. De SP heeft dit soort referendum dan ook verdedigd. Dhr. Tobback ziet een onaangetastheid in onze democratie, die nog maar dateert van 1948, toen ook vrouwen stemrecht kregen. Hij twijfelt eraan of het recht keuze van sterven in wetteksten kan gegoten worden. Er zijn meer dergelijke problemen, bvb. het probleem van orgaantransplantatie, waarin zijn ideologische reflex hem doet vrezen dat de keuze wie er een orgaan krijgt, zal afhangen van hoe rijk iemand is. De keuze tussen zoon en dochter kan in de toekomst op voorhand bepaald worden, bij ons is dit een emotionele keuze, maar hoe moet dit gereguleerd worden in culturen waar

De economisch gevorderde wetenschap

"De economie van vandaag is niets meer waard. De jongens spelen in hun zandbak, zijn geobsedeerd door machines en auto's, maar vergeten de werkelijke wereld." (Prof. Dr. D. McCloskey) Het leek mij in het kader van dit thema een mooi citaat om mee te openen. Want inderdaad, de huidige economische wetenschap lijkt nogal wereldvreemd. De economie is 'gedegradeerd' tot theoreticus. Vaak krampachtig wordt vastgehouden aan zogenoemde 'wetten', die ten allen prijzen moeten verdedigd en bestendig worden. Enige zin voor realiteit ontbreekt vaak, zoniet altijd, bij de toetsing van vigerende economische wetten. Waar is de economie gebleven die nog inzichten had in de maatschappij? En inderdaad, de economie van vandaag bekijkt zijn wetenschap al lang niet meer vanuit het openstaande venster van zijn werkplaats. Daarentegen richt hij zijn aandacht op het computerscherm en de blinde muur van het kleine bureau waarin hij resideert.

Het cliché dat het vroeger beter was wens ik hier zeker niet te verdedigen. Maar men kan toch niet ontkennen dat de economie van weleer, die zijn wetenschap bekeek met de nodige achtergrond in de filosofie, de sociologie en de exacte wetenschappen, zoek is. De redenen hiervoor zijn divers.

Een belangrijke oorzaak van deze beperkende benadering van de economische wetenschap ligt in de mate waarin deze wetenschap is geëvolueerd. Het economisch denken wordt reeds gedurende ettelijke decennia volledig gedomineerd door een kapitalistische beweging. Deze beweging, die voornamelijk onder invloed van Amerikaanse economie het wereldbeeld heeft bepaald, is alles-absorberend. Ze duldt geen parallelle denken en zeker geen interventies in haar 'wijze' van economische boetsering.

En economische boetsering is inderdaad het juist woord. Kwantitatieve modellen worden aangewend om resoluut beslissingen in de maatschappij te implementeren, het vereren van econometrische voorspellingsmachines als zijnde ontgensprekelijk correct, en ga zo maar door. Let wel, het belang van dergelijke methoden valt niet in twiifel te trekken, maar enige nuances in het gebruik en interpretatie ervan is noodzakelijk. Het aanvullend karakter van degelijke kwantitatieve modellen bij economische benaderingen wordt vergeten in het aanzicht van de huidige economisch aanvaardde denkmethodiek.

Een tweede oorzaak van vervlakking vinden we in het gespecialiseerd karakter van de economische wetenschap. Naarmate de economische activiteit en de maatschappij complexer werden heeft de economische wetenschap deze evolutie trachten op te vangen door zich op te delen in verscheidene sub-wetenschappen. De specialisatie van bepaalde economieën in deelgebieden van de economische wetenschap en in deel-deelgebieden ervan, heeft ongetwijfeld geleid tot betere inzichten in deze deel- en deel-deelgebieden. Maar heeft het ook geleid tot een beter inzicht in de economie als dusdanig? Dit valt, in het licht van de wereldvreemdheid van de benaderingsmethode en de specialisatie, ten zeerste te betwijfelen. De navorsers die zijn doctoraat wenst te schrijven over transporteconomie zal reeds in de onmogelijkheid verkeren alles over dit onderwerp te lezen (om over bestuderen nog maar gezegen). Het is dan ook niet verwonderlijk dat hij nauwelijks tijd uittrekt om zijn denken met andere economische teksten te confronteren. Zijn beperkte tijd laat niet meer toe de realiteit van alle dag te observeren, te interpreteren en te implementeren in zijn studie. De afvlakking heeft zijn intrede gedaan wereldvreemdheid wordt onvermijdelijk.

*Dirk De Smedt
Student Economische Wetenschappen.*

het krijgen van een zoon beter geacht wordt dan het krijgen van een dochter?

Een voorbeeld van een reeds verouderde wet is de wet op de Privacy, die relatief recent is, en die ten tijde van het monopolie van de RTT werd nagevolgd. Nu, met Mobistar, Proximus en binnenkort een derde GSM-operator is het nog de vraag hoe dit nog kan gecontroleerd worden.

Als men in de 21e eeuw nog begint met zeggen dat 'het signaal van de burger niet begrepen is', dat men dan diegenen die dat zeggen dwingt te bepalen wat dat signaal van de burger is, zodat de politici ten minste weten wat ze moeten begrijpen.

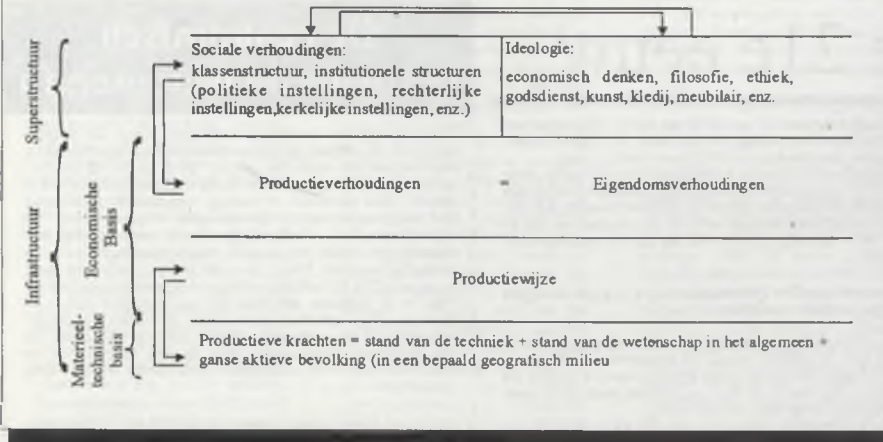
Dit beëindigt het eerste deel van het debat, waarin de sprekers hun visie konden uiteenzetten. Het tweede deel van het debat bevat de vragen uit het publiek en de reacties van de sprekers hierop, en dit zal verschijnen in de volgende editie van de Ethiekkant.

Dit is uiteraard een korte synthese. Een volledige, uitgeschreven versie zal zo snel mogelijk ter beschikking worden gesteld op het VO-lokaal.

Ethiek en de economie

Een synthese van de lezing gegeven door Prof. D. Frantzen

SCHETS VAN HET HISTORISCH MATERIALISME VAN MARX EN ENGELS

Indien we wensen te praten over ethiek in de economie moeten we eerst deze twee begrippen definiëren. Volgens Prof. Frantzen kan economie beschouwd worden als het geraamte van het maatschappelijk bestel. Ethiek is voor hem de gangbare zedenleer binnen deze maatschappij, het normen- en waardenpatroon dat bepaalt wat mag en niet mag, wat goed en kwaad is. Vertrekkende van deze definitie gaat Prof. Frantzen eerst over naar een methode om het maatschappelijk bestel te analyseren, vervolgens bepaalt hij de plaats en betekenis van de ethiek volgens voorvermelde analysemethode om dan naar de oorsprong van de ethiek te gaan: is de mens altruïstisch van inspiratie of egoïstisch vraag

Wat de methode betreft, grijpt Prof. Frantzen naar het historisch materialisme van Marx en Engels (zie schema). We zien hier dat het produceren gebeurt door positieve krachten in een bepaald geografisch milieu. Dit leidt tot een zekere productiewijze die op haar beurt de productie of eigendomsverhoudingen bepaalt. Deze verhoudingen behoren tot een superstructuur waar er sprake is van een wisselwerking tussen de sociale verhoudingen en de ideologie. Dit laatste wordt gezien als de cultuur waarin het economisch denken steeds primeert op alle andere denken (cf. het nauwe verband met de filosofie). De sociale verhoudingen bepalen in sterke mate het denken, wanneer men bijvoorbeeld met een aristocratie te maken heeft zal er sprake zijn van een fysiocratisch denken. Anderzijds oefent de ideologie ook een grote invloed uit op de sociale verhoudingen, men kan hier niet spreken over een statisch geheel. De misverstanden die hierrond bestaan zien met zeker weerde als men de volledige werken van Marx en Engels leest.

Wanneer men de ethiek dan gaat toetsen aan deze methode ziet men dat de ethiek in de loop der tijden verandert. Prof. Frantzen geeft hier voorbeelden uit de Katholieke Kerk. We zien de evolutie rond de slavernij en ook en vooral de evolutie rond de interesseleer. Het principe dat geld geen geld kan verwekken wordt nog

steeds verdedigd door Thomas Van Aquino maar raakte ten tijde van het mercantilisme en allereerst onder impuls van onder andere de Orde der Tempeliers, in onbruik. In de Islam is trouwens dit principe, in theorie althans, nog steeds van toepassing.

Uiteindelijk heeft de ethiek tot doel het individu te beveiligen en de maatschappij principieel te ordenen. Wanneer we nogmaals naar de godsdienst gaan kan men hierover weer vele voorbeelden geven. Kijken we maar naar het Boeddhisme dat in de derde eeuw voor onze tijdrekening reeds een gevestigde godsdienst was, gebaseerd op versteviging en wedergeboorte tot men in een Nirwana-toestand, d.w.z. een soort harmonieuze toestand van gelukzaligheid, zou terechtkomen. Het ordenend principe komt naar voren in de verplichte geboden, bv het verbod te doden, het verbod te stelen, het verbod een vreemde vrouw aan te raken (onkuisheid) en het verbod te liegen. Slecht dient door goed vergolden (principe van linker en rechterwang) en men heeft de toelating eigendom te bezitten. De landen waar het Boeddhisme overheerste, evolueerden naar starre structuren met een enorm aantal lama's, vele boeddha's en een lijfeigenschap dat tot in 1949 bestaan heeft. Voorvermelde geboden en structuren vertonen een grote gelijkheid met deze van het Katholicisme en de Islam en daten van vele eeuwen voordien. Op niet-godsdienstig gebied kan men bijvoorbeeld verwijzen naar de Engelse Bill of Rights (1679), de Amerikaanse grondwet (1776), de Declaration des Droits de l'Homme et du Citoyen (1789, Franse Revolutie) en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van de Verenigde Naties. Met uitzondering van de declaratie van de UNO, wordt het eigendomsrecht hier als een essentieel recht beschouwd. In de verklaring van de Franse Revolutie wordt het zelfs als "sacré" beschouwd. De reden hiervoor is volgens Prof. Frantzen dat het eigendomsrecht de basis is van een klassemaatschappij. Na de Tweede Wereldoorlog was de Sovjet-Unie mede overwinnaar, aldus verkregen zij meer macht en moest de UNO voorzichtigter omspringen bij de opstelling van haar mensenrechten-verklaring: het eigendomsrecht werd niet meer

belangrijk of hoe een nieuwe context tot nieuwe morele regels kan leiden.

Dat ethiek soms tot retrograde toestanden leidde en nog leidt kan men ook uitvoerig bewijzen. In het Boeddhisme werd het verbod levende wezens te doden door sommige lama's in die mate geïnterpreteerd dat men geen ongefilterd water mocht drinken daar er kleine wezens in zouden kunnen voorkomen. In de Islam dient - in tegenstelling met het Christendom - goed met goed en slecht met slecht vergeld te worden, verontrustend zijn de passussen in de Koran over de heilige oorlog. Wat het Christendom betreft, zijn er heden ten dage verscheidene staten in de Verenigde Staten waar de evolutie niet mag worden onderwezen daar zij in tegenspraak is met de bijbel. In de drie godsdiensten waarover tot hertoe werd gesproken wordt de vrouw beschouwd als een ondergeschikt en minderwaardig wezen, weliswaar in mindere mate in het hedendaagse Katholicisme daar dit vooral in de meest ontwikkelde staten is ingeplant.

Charles Darwin

Hoe komt het dan dat de mens ethisch reageert?

Volgens de meest verstandige creationisten, d.w.z. deze die de evolutie niet aanvaarden, bestaan er

een inherente progressieve beweging ten voordele van de species of gemeenschappen. Aldus komen steeds maar opnieuw harmonieuze ecosystemen en beter geconstrueerde organismen tot stand. De geschiedenis van het leven evolueert naar complexe en 'more brainy beings', waarbij de laatste evolutie van de 'homo sapiens' als de hoogste fase dient aanzien. Deze visie is in contradictie met die van Darwin, gebaseerd op natuurlijke selectie en individueel welzijn, waarbij ecosystemen en organismen slechts bijproducten zijn. Stephen Jay Gould, nobelprijswinnaar van biologie, deelt deze zienswijze en toont aan de hand van talloze voorbeelden uit de dierenwereld aan dat de evolutie niet steeds in opgaande zin gebeurt. Niet slechts bepaalde diersoorten gingen achteruit, maar ook op moreel gebied ontwaart hij geen vooruitgang, hij is dan ook vrij pessimistisch over

de toekomst van de mensheid. Volgens W. D. Hamilton, eveneens een Amerikaans bioloog, zouden in bepaalde diersoorten (insekten bv.) een deel van de dieren genen hebben waardoor zij zich altruïstisch t.a.v. hun groep gedragen. Dat wil zeggen dat zij, in plaats van hun eigen welzijn na te streven, zich opofferen voor het welzijn van de groep. Verder zouden er, volgens de Italiaanse Amerikaan Michael Gazzaniga, neurofysioloog, althans voor de rechtshorigen in de linkerhelft van de hersenen gedeelten zijn die systematisch aan alle waargenomen verschijnselen een uitleg trachten te geven. Dankzij een soort "interpreter", ontstaan godsdienstige visies, ethische standpunten, economische theorieën, etc. Uiteindelijk verklaart hij echter niet waarom bepaald individuen "altruïstische" beschouwingen en andere "egoïstische" theorieën naar voren brengen. Het ontbreekt, volgens Prof. Frantzen, de meeste biologen en neuro-fysiologen dan ook aan maatschappelijke kennis. Het gedrag van de mens wordt bepaald door de maatschappelijke context en zijn genen, voornamelijk deze die de ontwikkeling van de hersenen bepalen. Alhoewel geen twee stel hersenen van de 6 miljard mensen identiek zijn, vertonen zij toch gemeenschappelijke

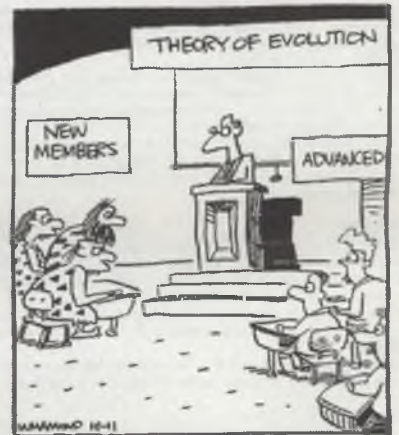
kenmerken. Zij zijn alle samengesteld uit drie belangrijke gedeelten:

1: de overblijfselen van de reptielenhersen: deze bestaan vooral uit de hypothalamus die stereotype

handeling-en, geprogrammeerd door de ervaring van de voorouders, toelaat. Uit onze hersenen zouden o.m. voortvloeien: de afbakening van het terrein (eigendom), de jacht, de seksuele betrekkingen en de vestiging van de sociale hiërarchie.

2: het limbisch systeem (cortex): dit vormt een gesloten cirkel van zes structuren en heeft vooral bindingen met de hypothalamus en de hersenstam. Dit systeem zou een essentiële rol spelen in de emotionele uitdrukking en aan de basis liggen van de seksuele domineren, de behoefte om geliefd en bewonderd te worden, om zich te doen gelden en de agressie.

3: de neocortex: deze omringt beide voorvermelde delen en komt slechts bij de meest geëvoluceerde zoogdieren (voornamelijk de mens) voor. De neocortex is verdeeld in een linker- en rechterhelft. De linkerhelft legt vooral verbale aspecten en gebeurtenissen vast, de rechterhelft is overwegend visueel

en audtief georiënteerd. De neocortex reguleert voornamelijk het limbisch systeem en vormt zo de basis van de imaginatie. Het is dan ook goed mogelijk dat de ethische regels in de linkerhelft van de neocortex ontstaan, zoals blijkt uit de vele experimenten uitgevoerd door Gazzaniga.

Of nu de naar voor gebrachte ethische regels of economische theorieën van altruïstische of van egoïstische inspiratie zijn, zal afhangen van de samenstelling van deze drie delen van de hersenen bepaald door de genen enerzijds alsmede door de miljoenen prikkels vanuit het lichaam en vooral vanuit de maatschappelijke context van voor de geboorte tot aan de dood anderzijds.

Aangezien echter geen twee individuen van de zes miljard mensen identieke hersenen hebben en bovendien de ondergaane prikkels grotendeels verschillend zijn, mag gevreesd worden dat het nog een tijdje zal duren vooraleer kan verklaard worden waarom altruïstische of egoïstische ideeën naar voren worden gebracht.

Marcia Van Dyck
Studente moraalwetenschappen

De Overheersende Economie?

Een kritische kijk op de lezing van Prof. Dr. P. Frantzen

Het was al een tijd geleden dat Prof. Dr. Piet Frantzen de studenten van de VUB confronteerde met zijn visies. Gelukkig (voor ons) verbrak hij zijn stilzwijgen op de lezing 'ethiek en economie'. Na afloop van de lezing had ik met hem een kort gesprek waarin hij zijn ontgoocheling uitte over de beperkte interactie tussen professor en student. Wel, zijn woorden zijn niet in het niets verdwenen, ze speelden rond in mijn gedachten en verwekten er een reeks bedenkingen, met betrekking tot zijn lezing, die ik graag met u en hem deel.

Karl Marx

De verwachte hoofdstelling in zijn uiteenzetting was het historisch materialisme als methode om wetenschap en dan specifiek de economische wetenschap te analyseren. Deze dialectiek, van Marx en Engels, lijkt hem de beste methode om het maatschappelijk

bestel te ontleden en te evalueren. Impliciet pleit hij voor het actief aanwenden van deze methode. Maar kunnen we deze methode nog hanteren? De economische realiteit is immers geëvolueerd en grondig zelfs ten opzichte van deze negentiende eeuwse theorie. (Voor wie deze theorie geen onbekende is, mag volgende paragraaf gerust overslaan.)

Het hegelianisme dat de denkmethode omschreef als een iteratief proces van these, antithese en synthese wist Marx niet te bekoren. Marx vond dat Hegels systeem niet tot "werkelijkheid" kan komen. Deze benadering is veel te abstract-theoretisch volgens Marx en Engels. Hegels filosofie heeft de idee van de vrijheid verkondigd, van deze idee leeft ze, hoewel ze ten onrechte gebruikt wordt om de anders geaarde werkelijkheid van het onvrije Duitsland te tonen. De vrijheid zelf moet verwerkelijkt worden, Hegels theorie moet tot praktijk, dat wil zeggen tot revolutie, worden. Zo vermengen zich bij Marx waardering voor en afwijzing van Hegel. Marx verwerpt het begrip geest als zelfstandige factor en stelt als beslissende macht in de beweging van maatschappij en geschiedenis het productieproces. De dialectiek wordt echter behouden. Dat is in wezen nodig voor het probleem van theorie en praktijk. De vraag hoe de theorie op de praktijk inwerkt of niet inwerkt, hoe theorie en praktijk samenhangen en hoe praktijk op theorie inwerkt of weermom niet, is hiern de probleemstelling. Zoals iedere dialecticus gaat ook Marx uit van het verschijnsel van een tegenspraak die zich in twee

hoofdvormen waarneemt. Een eerste vorm tussen een bezittende en een bezitloze klasse en een tweede tegenspraak tussen productieve krachten (productiekrachten) en produktieverhoudingen. De eerste vorm verschijnt als zelfvervreemding van de mens en leidt ertoe dat de mens zichzelf verloren heeft. Als klassentegenstelling wordt deze tegenspraak veralgemeend. Ze doortrekt heel de geschiedenis tot op vandaag en is ook, vooral, de tegenspraak tussen onderdrukkers en onderdrukten. Volgens Marx is ze een onweertgebaar feit van het maatschappelijk leven. Tot zover volgt Marx de algemene bewegingsvormen van het dialectische denken en begint met het verschijnsel en de karakterisering van tegenspraken. Maar reeds hier blijkt de eerste en kenmerkende wijziging van deze bewegingsvorm. Voor Marx hebben deze beide grondvormen niet dezelfde waarde. Er bestaat een afhankelijkheidsverhouding die soms als een causaal verband verschijnt. De leidende en de funderende tegenspraak is die tussen productiekrachten en produktieverhoudingen, de volgende en de gevreesde die van de klassentegenstelling. De menselijke maatschappij splijt zich, krachtens de arbeidsverdeling, in de heersende tegenspraak tussen productiekrachten en produktieverhoudingen, waaruit de economisch-maatschappelijke tegenspraak, de heersende klassentegenstellingen, ontstaat. De leek in deze materie kan nu met een gerust gemoed verder lezen, toch raad ik hem aan de Marxistische lectruur ter hand te

nemen voor een klaardere visie.

Kunnen we immers, gelet op de huidige maatschappelijke structuren, nog spreken van deze tegenstellingen zoals Marx ze bedoelde? Eenduidig kan hierop zeker geen antwoord worden geformuleerd. De grijze massa heeft zich immers uitgebreid en positioneert zich tussen de extremen die Marx voor ogen had. Belangrijker echter nog is het binaire karakter van zijn visie op de maatschappij dat zijn denken beïnvloedt. Het vraagstuk van zijn methode is op dit ogenblik immers één van waar trekten de lijn. De lijn tussen arm en rijk, maar belangrijker nog tussen onderdrukkers en onderdrukten. Want is zijn filosofie, in het raam van het ethische, niet hoofdzakelijk een denkmethode waaraan wij ons moeten onderwerpen? In de redenering die Frantzen voert met betrekking tot de vraag 'Hoe komt het dat de mens ethisch reageert?', geeft hij de argumenten aan die een verwerping van de 'tegenstellingen' in ons denken verdedigen. Hij stelt immers dat het gedrag van de mens wordt bepaald door de maatschappelijke context waarin deze leeft en de genen die de ontwikkeling van zijn hersenen bepalen. Hij beroept zich op de altruïstische en de de egoïstische verschijningen van het menselijk gedrag om het handelen, als een resultaat van het denken, te verklaren. Deze verklaring lijkt op het eerste gezicht conform met het Marxistische denken, ware het niet dat beiden, zowel het altruïsme als het egoïsme, hun plaats hebben in het individuele denken. Op deze wijze zijn we allen 'gedoemd' om de vereniging van de twee het eerste gezicht konform met het

tegenstellingen in ons te dragen. Door deze vereniging wordt de binaire benadering dan ook verdrongen, daar de tegenstelling essentieel een projectie naar de andere bevat en deze niet meer mogelijk wordt.

Verder verdedigt Prof. Dr. P. Frantzen de stelling die zegt dat het economisch denken steeds primeert op alle andere denken. Deze stelling lijkt me net 'iets' te dogmatisch om aanvaard te worden als uitgangspunt van een analyse. Indien we de geschiedenis van het economisch denken bekijken, kunnen we hier een duidelijke evolutie in terugvinden. De ontwikkeling van dit denken had deze evolutie niet kunnen doormaken indien het niet continu invloed van het 'andere' denken had ondergaan. Maatschappelijk gezien kunnen we dan ook, dezelfde logica volgend, een aantal overheersingsbetrekkingen tussen het denken ontwaren. Zo heeft het religieuze denken in een bepaalde periode, maatschappij, zeker de overhand gehad op het economische denken. Voorbeelden hiervan zijn veelvuldig te vinden, denken we maar aan de Arabische wereld en de invloed van het Boeddhisme in landen als Indië, Mongolie en China. Maar ook het middeleeuwse denken in onze kontreien werd gedomineerd door het katholieke denken. Een laatste bedenking in dit verband is of we het denken an sich wel kunnen opdelen in verschillende denkinvloeden indien we spreken over ethiek.

Dirk De Smedt
Student Economie

Een fijne brok muziekkultuur uit India bedwelmt de STOA

Het Klassiek Indisch Vioolconcert door Mevrouw KALA RAMNATH, onder begeleiding van twee Tanpura's (lang snaarinstrument) en een Tabla (percussie uit de handen van Shri Vijay Ghate) kon de aanwezige luisteraars op woensdagavond 5 november meer dan bekoren.

Ondanks de twee grotere activiteiten van de avond, 'het Grote Ongeduld' en ons debat 'Politiek Ethische Vraagstukken...', kwamen er 50 mensen opdagen die dan ook vol verwachting de reeds neerzittende muzikanten in hun traditionele klederdracht aanschouwden. Sommigen slurpten aan de door de Belgo-Indian Association gratis aangeboden Indische thee of bewonderden de wereldmuziekstand.

Reeds bij het horen van de eerste klanken werd de STOA getransformeerd tot een plaats waar geest en lichaam vervuld werden van een ongekende sfeer. Als Kala Ramnath met haar stem vol bescheidenheid het eerste stuk aankondigde, werd het bangelijk stil en startte een stroom van intense klanken en vibraties. Voortdurend werden ongekende stukken van mijn trommelvlies zodanig geprikkeld dat er een zuivering van Westerse zorgen plaatsgreep. Het gebeuren bracht tijdsloosheid teweeg zodat het ingaan van de pauze wat gewenning vroeg. Tijdens de rust, die mij minder rustig overkwam dan de muziek, werd vol ontzag over de muzikale prestatie van de Hindoemuzikanten gekeuvel. Zelf kocht ik mij een vegetarisch gerechtje met muntsaus voor slechts 100 BEF en verorberde dit smakelijk.

Het tweede stuk bevestigde de waargenomen intensieve interactie bij de muzikanten en boorde nieuwe plaatsen in het onderbewuste aan.

De avond kon niet meer stuk en bij het uitmonden van de muziekstroom in het applaus van het publiek werden bloemen geschonken door Lydia van UCOS en mezelf. De muzikanten betoonden dan nog een laatste eer aan hun leermeester-guru met het doorgeven van de bloemen.

Zowel bij Ashok, de Indische student die voor de contacten had gezorgd, Lydia en alle anderen bleef de gelukzaligheid nog een lange tijd hangen.

India is slechts 50 jaar onafhankelijk maar geeft een zo gerijpte cultuur waar wij enkel maar open voor kunnen staan en verrijkt door worden.

Tom Quiryren
Student Sociale en Culturele Agogiek

Inderdaad

Een grijze schemering
overspoelt mijn gedachten
flarden mist
dwarrelen rond
de sterren, de lichtpunten
verdwijnen
achter dikke grauwe wolken
heldere maan
is weggegaan
zware zwarte regendruppels
vallen neer
als een ondoordringbaar gordijn
mijn grijze schim spoelt mee
naar oneindige verten
onweer luwt
bliksemschichten minderen
de wind steekt op
en blaast alles uit elkaar
onsamenhangend
zo ben ik.

Ludovica

(uit 'Dichters, Poets, Poètes III')

DICHTBUNDEL IV

Studiekring Vrij Onderzoek hoopt dat met de lange winteravonden voor de deur alle grote dichters (of grote dichters in spé) terug de schrijfkriebel voelen en in de pen willen kruipen.

Voor hen die enige van hun creaties (maximum 3) willen delen met 'het publiek' zal de Studiekring reeds voor het derde jaar op zijn een milde selectie uit de inzendingen publiceren.

Uw dichterlijke uitspattingen (te deponeren in onze brievenbus of in de bus in de bib.) zijn welkom tot de week voor de kerstvakantie en zullen in de loop van januari '98 gebundeld en gepubliceerd worden onder de titel: 'Dichters, Poets, Poètes IV'.

De samenstelling van de bundel zal dit jaar gebeuren in samenwerking met een nieuwgeborene op onze universiteit, namelijk de kultuurkring ARTS.

Deze dichtbundel zal tegen een democratische prijs te koop worden aangeboden.

Met vriendelijke groet,

HetBuro.

Avonddebat Politiek-Ethische problemen in de 21e eeuw

Een kritische bespreking

Gezien de beperkte ruimte is deze kritiek zeer summier, zij is echter gebaseerd op een uitgebreid verslag dan op de voorpagina van deze ethiekkant staat, zodat sommige zaken waarnaar ik verwijst daar mogelijk niet voorkomen.

In de eerste ronde van het debat stelden de sprekers gewoon het bestaan van een aantal problemen. Toch is er reeds een duidelijk ideologisch onderscheid, waarbij vooral het contrast VLD (individualisme) en CVP (maatschappelijke moraal) duidelijk opvalt.

In het betoeg van Dhr. De Gucht spreekt hij over de aanwezigheid van niet-aandeelhouders in raden van bestuur van bedrijven, wat hij een goede zaak vindt. Het lijkt mij een licht hypocriete houding dat de VLD dergelijke aanwezigheid van 'drukkinggroepen' in bedrijven accepteert, maar er dan zo weinig plaats voor ziet in het politiek-maatschappelijk bestel. Dit lijkt mij het gebruik van drukkinggroepen 'à la carte' wat toch niet de bedoeling kan zijn.

Dhr. Vandenberg begint reeds goed, door te stellen dat de fundamentele ethische vragen altijd dezelfde zijn en slechts de maatschappelijke context verandert. Dit is precies het soort reducerende benadering waarmee de CVP reeds lang eerder ethisch debat fnuikt. Door een bepaalde vraag, of het nu over het probleem euthanasie, partnerschap voor homoseksuelen of anti-discriminatie wetgeving gaat, telkens poogt de CVP om de gestelde vraag zodanig te veralgemenen dat ze misschien wel filosofisch interessant blijft, maar geen enkele praktische oplossing meer kan bieden. Dit resulteert dan in een debat dat eindeloos voortgaat zonder dat er iets gebeurt. (In het euthanasiedebat is men nog 'creatiever' geweest, men heeft het gewoon off-limit geplaatst

gedurende de periode van deze regering, een opmerking die Dhr. Vankrunkelsven verscheidene keren maakte, tekenend zonder reaktie van de heren Tobback en Vandenberg.)

Het historische overzicht dat Dhr. Tobback ons toont is duidelijk te simplistisch, hoewel dit kan geweten worden aan de korte tijd die beschikbaar was voor de sprekers, toch deze kanttekening: de 'vanzelfsprekendheid' van slavernij in de Romeinse tijd dient toch ernstig genuanceerd te worden, gezien de vele slavenopstanden uit die tijd. Ook de homogeniteit van de periode dient aangevochten te worden. Het Romeinse rijk is een rijk geweest van constante grensveranderingen en ook op politiek gebied is er zelden 'stabiliteit' geweest. Het feit dat wetten reeds verouderd zijn voordat ze gestemd worden kan misschien een waarschuwing zijn aan de politici om een beetje vooruitziender te zijn dan nu het geval is, het mag in elk geval geen excuus zijn om GEEN wetten meer te stemmen over moeilijke onderwerpen.

In de tweede ronde wordt dieper ingegaan op de democratie:

Dhr. Vankrunkelsven vindt dat het Britse systeem de bevolking meer duidelijkheid geeft, het is belangrijk te beseffen dat dit ten koste van de democratie gaat, vermits in dit systeem een partij die slechts 40% van de stemmen haalt makkelijk 60% van de parlementszetels binnenhaakt. Zelfs in ons systeem bestaat dit probleem, zij het in beperktere mate, door het bestaan van verschillende kiesarrondissementen. Hij beweert dat de mensen de VU nog steeds zien als een one-issue partij, meerbepaald het Vlaams-nationalistische thema. Ik heb daar mijn twijfels over, de VU is de laatste 5 jaar reeds vaak in het

nieuws geweest, doch meestal omtrent onderwerpen die ver van hun 'roots' liggen, denk maar aan de strijd tegen de hormonenmafia en recent nog op een wapenbeurs in Brussel. Wel is het wellicht zo dat in een opnieuw toenemend ideologisch getinte politiek de VU eindelijk kleur zal moeten bekennen en naar links of rechts van hun muurtje afdalen.

De heer De Gucht is overtuigd van de individuele benadering (een natuurlijke reaktie voor een VLD-er), met zijn verdediging van het referendum, en meer opvallend misschien, van de rechtstreekse verkiezing van de burgemeester en de eerste minister. Bij dit laatste dienen denk ik toch grote bedenkingen gemaakt te worden. De directe verkiezing van een individu dat aan het hoofd moet staan van een regering (schepencollege) gaat rechtstreeks in tegen het concept van een parlementaire democratie. Niet alleen bestaat het gevaar op 'presidentialisme' dat zowel in de VS als in Frankrijk tot heel wat problemen leidt (persoonlijke populariteit wordt belangrijker dan ideologische standpunten), de grote schok in Israël met de verkiezing van Netanyahu met een minime meerderheid is een voorbeeld van hoe zo'n verkiezing mis kan lopen (van welke strekking men ook is, men kan niet ontkennen dat de methodes van Netanyahu niet resulteerden in de beloofde grotere veiligheid en stabiliteit in de regio, en enkel de extremisten kunnen toelichten dat het zo moeizaam opgebouwde vredesproces 'vakkundig' is vernietigd.) Het bindend referendum is een zeer bot instrument om een beleid mee te bepalen en dient dan ook zeer voorzichtig te worden gebruikt. Hierin kan ik ten dele de redenering van Dhr. Vandenberg volgen dat referenda op federaal niveau nagenoeg onmogelijk zijn. Er zijn echter wel degelijk thema's te

bedenken waarvoor een nationaal referendum nuttig zou zijn. Belangrijke beslissingen zoals het toetreden tot de Europese Muntunie zouden niet onderhandeld en beslist mogen worden binnen eenzelfde parlementaire periode, zonder dat de bevolking de mogelijkheid krijgt zich over een dergelijke belangrijke beslissing uit te spreken.

De stelling dat het doel van de democratie het bereiken van maatschappelijke rust is, lijkt mij een grove oversimplificatie, want dit veronderstelt dat ieder compromis goed is, als het de maatschappelijke rust maar bewerkstelligt. Volgens deze redenering zou de regering volledig gerechtvaardigd zijn om te proberen schandalen in de doofpot te stoppen, met als argument dat ze uitbrengen de maatschappelijke rust zou verstoren. Vrijheid vereist voortdurende waakzaamheid, en soms dient men voet bij stuk te houden. Een compromis tussen extremen is meestal een goede zaak, maar niet altijd en zeker niet automatisch. Als een compromis bovendien betekent dat een bepaalde wantoestand niet wordt aangepakt omdat men het niet eens kan worden over de aanpak, is dit zeker niet verdedigbaar.

De doordenkertjes van Dhr. Tobback doen zijn reputatie voor one-liners weer eer aan, maar de zin over De Gaulle, die weliswaar correct is, voegt niets toe aan het debat, vermits zijn wapen aan twee kanten sneed, hij is immers ten onder gegaan aan een referendum.

De vraag of bepaalde zaken in wetteksten geregeld kunnen worden gaat voorbij aan een essentiële waarheid over deze zaken: het NIET regelen ervan in wetteksten is vaak veel nadeliger dan het WEL regelen ervan, zelfs al gebeurt dit laatste niet zonder schoonheidsfoutjes. Zijn voorbeeld over transplantatie is des te schrijnender, omdat precies enkel door wetgeving kan vermeden worden dat de rijken bevoorrecht

worden ten opzichte van de armen. De discussie over de Privacywet gaat voorbij aan een aantal zaken, gezien de technische ontwikkeling is het momenteel mogelijk om over GSM gecodeerde privégesprekken te voeren die niet kunnen ontcijferd worden, wat een absoluut recht op privacy garandeert, echter ook voor misdadigers. De regering van de VSA heeft precies geprobeerd om, door aan een monopolie op data-encryptie vast te houden, te verhinderen dat de privacy zo goed kan worden gerespecteerd worden. Dhr. Tobback heeft gelijk dat er technologische problemen zijn voor het concept privacy, maar hij schijnt zich volledig te vergissen omtrent de richting waarin deze problematiek gaat. De technologische mogelijkheid bestaat reeds om zich volledig te beschermen tegen extern onderzoek, maar het wordt hoofdzakelijk gebruik door de mensen voor wie de privacy-wetgeving uitzonderingen maakt (reglementering in verband met telefoonafluisteren).

Dit debat, zeker als we het tweede deel, met vragen uit het publiek, meemenen, bevat voldoende stof om tientallen pagina's te vullen. Bepaalde zaken zijn hier onaangetoerd gebleven of niet diep genoeg uitgespit. Als U uw eigen reacties hebt, gelieve die dan binnen te brengen bij de Studiekring Vrij Onderzoek, persoonlijk of in onze fysieke of elektronische brievenbussen. (e-mail : stkv0@vub.ac.be)

Bart Declercq
Student Geologie

GAL SPUWT

Al meer dan dertig jaar tekent GAL zijn commentaar bij de gebeurtenissen in binnen- en buitenland. Kwaliteit en vasthoudendheid zijn zijn handelsmerk.

Zijn tekeningen bezorgen ons een schat aan tijdsbeelden, een visueel geheugen dat nu al drie decennia omspant. Met iedere tekening houdt GAL ons ook een spiegel voor. Want op een of ander manier zijn we er allemaal verantwoordelijk voor: De mensenrechten, de wapenwedloop. GAL creëert beelden om ons te laten zien waar het om draait, boodschap en kunstwerk zijn daarbij één.

GAL heeft zijn werktrein met de jaren alsmat uitgebreid: logo's, affiches, boekomslagen, etiketten, T-shirts... Het illustreert niet alleen de artistieke veelzijdigheid van de kunstenaar maar ook en vooral zijn niet aflatend maatschappelijk engagement. Soms is zijn betrokkenheid bij het onderwerp zo groot dat ze verontwaardiging worden tot boodschap wordt verpakt. Dat maakt zijn werk zo uniek en het onderscheidt hem van zijn collega's cartoonisten.

Uit dit omvangrijk oeuvre selecteerde GAL meer dan 200 werken rond vijf thema's: Internationale solidariteit, armoede en sociale uitbuiting, milieu, verdraagzaamheid en Europa. Het geheel werd samengebracht onder de noemer 'GAL Spuwt' en is te zien dankzij *Studiekring Vrij Onderzoek, Dienst Cultuur VUB en Uitstraling Permanente Vorming VUB.*

Van 1 tot 12 februari 1998 - Onder de Aula - van 12 tot 17u.

Programma Lezingenreeks

Middaglezingen in aula Qb van 12u15 tot 14u

Woensdag 12 november 1997
Dhr. K. Stroeken:
Ethiek in de ontwikkelingshulp

Woensdag 19 november 1997
Prof. Dr. Maeschalck:
Sport en ethiek

Woensdag 26 november 1997
Prof. Dr. Petrella:
Ethiek in een Europese context

Woensdag 3 december 1997
Prof. Dr. M. Elchardus:
Ethiek en sociologie

Nabeschouwing en afsluiting lezingenreeks door Prof. Dr. E. Witte Recor VUB

STUDIEKRING VRIJ ONDERZOEK

VUB-gebouw Y'
Pleinlaan 2 - 1050 Brussel
Tel.: 02/629.23.28
E-mail : stkv0@vub.ac.be
website:
<http://www.dinfnt2.vub.ac.be/kringen/v0>

Permanenties:
di 12-16 uur
do 14-17 uur

Lidmaatschap:

Effectieve leden (studenten)
50,-

Steunende leden type I (pas afgestudeerden en werkzoekenden)
100,-

Steunende leden Type II
minstens 250,-

Betalen kan via buroleden of door een overschrijving op reknr. 001-0285318-20 met vermelding "lidgeld 1997-1998"

Wij danken u